

Roald Dysthe – patrioten og livredderen som ble dømt

En skarp hjerne med den riktige patriotismen. Som med livet som innsats brøt inn i tyske avgjørelser og reddet norske liv. Roald Dysthes takk for sitt dristige arbeid ble en hard og urettferdig dom for landssvik. På grunn av sin forkledning – medlemskap i Nasjonal Samling.

Basert på EGIL ULATEIGs bok «Justismord», utgitt på Aschehoug. Bearbejdet og redigert av Ole G. Olsen.
Foto: NTB

Selv i sitt nittiende år omgir Roald Dysthe seg med et slags felt av menneskelig magnetisme. Hans skarpe, gjennomtrengende intellekt, hans vidtfavnende kunnskaper, hans sjarm og hans varme omtanke for medmennesker, har gjennom alle disse årene vevd seg sammen til en personlighet av sjelden karat.

Men til tross for den nesten naturstridige kampånden i den gamle mannen, ser jeg av og til i de levende, skarpe øynene et uttrykk som kaller fram i meg bildet av en fugl som er skutt i fluk-

JUST

105897

"Vi memo" 1993

ten, som bakset med vingene, men vet at den er truffet.

Slik, i gripende prosaiske vendinger, beskriver *Egil Ulateig* sitt møte med hovedfiguren i hans ferske bok «Justismord». Det er en sjelerystende og skremmende fortelling om en nasjons, med justisvesenet som fremste bøddel, nærmest kriminelle renkespill for å få dømt et menneske man rett ut ikke likte trynet på.

Det er også en spennende samtidshistorie som gir et nytt og friskt innblikk i okkupasjonsårene. Men først og fremst er «Justismord» et vitnesbyrd om et menneskes heroiske, ukuelige kamp for rettferdighet og ære. En kamp som ennå ikke er vunnet helt.

Roald Dysthes lange, vonde krig begynte ironisk nok under et jubelbrus og fuktig feiring. Det var lenge før *Vidkun Quisling* grunnla Nasjonal Samling, ja til og med før *Adolf Hitler* ble rikskansler i Tyskland. Den 2. april 1930 var det folksomt langs Karl Johan, og brødrene *Roald* og *Sven Dysthe* ble båret fremover av den hysterisk glade stemningen.

Den kjente vinhandler *Carl S. Dysthes* sønner var gått til åpen krig mot ledelsen i samtidens mest omdiskuterte organ, det nyskapte *Vinmonopolet*. Mennene som vokter de dyrebare flaskene, tilhører maktens parnass, og bedrev ren nepotisme og et kameraderi som undergravde de private importørenes eksistens.

Norges mest populære

Roald Dysthe var bare 26 år gammel, men i besittelse av en sjelden evne til å uttrykke seg med klarhet og presisjon, koblet med en stor porisjon selvsikkerhet. Også hans beherskelse av juridiske begreper og vurderinger skulle komme til å erge livet av hans motstandere, ikke minst advokater og politijurister, i flere tiår fremover. Nå var han også Norges mest populære mann.

Men ingen av de direktørene i *Vinmonopolet* som måtte gå i kjølvannet av en pinlig retts sak, skulle glemme mannen som hadde påført dem deres livs mest sviende nederlag.

Roald vokste opp i et harmonisk hjem i Kirkeveien 147. Over hodet på ham ble det syslet med ideer om at den begavede og meget intelligente unge gutten enten skulle bli lege eller jurist. I voksenalder valgte han likevel å gå inn i farens agenturfirma. Få år etter ble han snappet opp av et amerikansk, verdensomspennende konsern med kjempelønn.

Det viktigste landet innenfor hans nett av forretningsforbindelser var Tyskland. Gradvis ervervet han seg, ved siden av et flytende tysk, et intimt kjennskap til det tyske lynne. Han oppdaget at man måtte snakke på en helt annen måte til en tysker. Han beundret

den tyske styrke, men foraktet nazismen. *Tull!*

Det som sjokkerte *Roald Dysthe* mest den 9. april 1940, var *Quislings* høyforræderske tale i NRK om kvelden.

«Hva i helvete slags fjønissier er det som har sluppet ham inn der,» tenkte han rasende. «Er det ingen som forstår at vi er i krig?»

Men den 28. september, tre dager etter rikskommissær *Josef Terbovens* tale som forandret norsk historie, ble *Dysthe* for før-

Ministerialrat Müller var en av toppene som Dysthe brukte sin innflytelse på for å redde norske liv.

ste gang i sitt liv medlem av et politisk parti. Han ble, på papiret, *Vidkun Quislings* mann. Men lojalitetseden sverget han aldri. *Det gjalte seg!*

Hvorfor NS-medlemskap?

Hva hadde skjedd med *Roald Dysthe*? spør *Ulateig* i boken. Hvorfor sa han ja til den foraktede NS-lederen etter alt som hadde skjedd? Han hadde fremdeles ikke møtt *Quisling*, og han mislikte det han hørte om eller av mannen.

I *Roald Dysthes* skarpe analytiske hjerne hadde det demret en plan. Den var ennå vag, men han hadde en klar anelse om hva han kunne bruke *Nasjonal Samling* til. Han var heller ikke i tvil om at mange ville oppfatte medlemskapet som opportuniste.

Han ville forsøke å hjelpe landet sitt gjennom krigen og mot den åpenbare ulykken *Quisling* kunne føre med seg. Men han ville gjøre det på sin egen måte. *Tjue penger!*

Plutselig en høstdag ble han

ene etter den andre i Norges virkelige maktelite åpnet sine kontordører, og ofte sine hjerter, for ham. *Enger, Enger.*

Men skulle *Dysthe* klare å redde enkelte motstandsfolks liv, måtte han kjenne personer med direkte makt over liv og død i Norge. Og det gjorde han snart. Mange av disse tyskerne som kunne iversettede dødsdommer, fortalte etter krigen at uten *Dysthes* iherdige innflytelse ville mange norske liv gått tapt. *De var jo også så snille!*

Selv overfor *Terboven*, ofte karakterisert som *Djevelen* selv, kunne *Dysthe*, med sin veloverveide frimodighet, komme med innvendinger, både mot tyske planer og NS-planer som ville ramme enkeltemennesker eller grupper av det norske folk. Han avverget henrettelser og konsentrasjonsleir opphold, og satte beinkrok for en rekke av *Quislings* vanvittige ideer om utskrivning av titusentalls ungdom og bønder som skulle settes inn som kanonføde på tysk side.

Med disse mennene som baller, skriver *Ulateig*, utførte *Roald Dysthe* det man trygt kan kalle verdenskrigens største sjonglørkunst i Norge, om ikke i samtlige okkuperte land.

Men samtidig satte han seg selv, og sin kone og to barn, i den ytterste fare. En bokholder i NRK, som likte *Dysthe*, uttalte f.eks.: «At direktør *Dysthe* ikke ble skutt, at han i det hele tatt lever i dag, kan sidestilles med de største undere.»

Trodde på rettferdighet

Han var veldig nær en kule da *Quisling* fikk ham arrestert da han kom over *Dysthes* kupplaner mot ham. Men tysk makt valset ned *Torræderens* prioriterte ønske om å utrydde *Dysthe*.

Det som holdt ham oppegående og rolig i dette farlige spillet, var troen på at etterkrigstidens makt-haveré i Norge ville forstå ham. Det var *Roald Dysthes* største feilslutning i livet.

En vakker høstdag i 1945 brast alle fremtidsdrømmer for ham. Angiveri var plutselig blitt til en patriotisk handling, og i «sladrekorret» befant seg også visse eks-direktører i *Vinmonopolet*.

Rettsaken mot *Dysthe* er så omfattende og intrikat at man trenger et bokformat for å beskrive den. Selv harde ord som uhyggelig og skammelig er likevel ikke dekkende for det norsk rettsvesen gjorde mot ham.

Roald Dysthe ble ulykkelig dømt til seks års tvangsarbeid som landssviker. I november 1950 ble han fullt frikjent. Senere fikk han en latterlig lav erstatning. *2 ganger?*

Roald Dysthes utrolige livsløp og skjebne, flettet sammen av *Egil Ulateigs* mest briljante penn, får en, med halmdirrende klump i hal-sen, til å tenke: Rettferdighet – storm fram fra ditt feige skjulested. Norge – skam deg!

Josef Terboven den 25. september 1940, dagen han holdt talen som forandret Norges historie. Til høyre i sort: Quisling.

høflig innkalt til et møte med ministerialrat *Georg Wilhelm Müller*, avdelingssjef for presse og propaganda og rikskommissærens stedfortreder, i Stortinget. Den mektige tyskeren, som var godt orientert om nordmannens vidtfavnende egenskaper og talenter, tilbød overraskende *Dysthe* stillingen som direktør i *Nordisk Radiopresse*, et nytt organ som skulle kontrollere nyhetsformidlingen.

Etter å ha betrodde seg til høyesterettsadvokat *Per Rygh*, mannen han stolte mest på i landet, og fått en forsikring om at han ikke brøt noen lover, takket *Dysthe* ja til jobben.

Fra da av var *Roald Dysthe* ikke bare medlem av det forhåte NS; han arbeidet for et firma som var kontrollert av den tyske propagandatjenesten i Norge. Det var mildt sagt en original måte å starte en motstandskamp på.

Reddet norske liv

Men som *Egil Ulateig* så trefende skriver: Det var da også bare én mann i Norge som benyttet den.

For organisasjonstalentet *Roald Dysthe* var stillingen som skreddersydd til hans hemmelige formål. Han fikk et omkomme, både da og i ettertid, for å være en meget modig og fredd mann, åpen og rettskaffen, ærlig og sanndruelig, redelig med penger. Han opplevde noe bortimot uvirkelig: Den